

PREGLED EVIDENCIJE PRISTUPA ZADRŽANIM PODACIMA U SRBIJI ZA 2020. GODINU

Prema evidencijama o pristupu zadržanim podacima o komunikacijama, koje je SHARE Fondacija dobila od Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, operatori koji zadržavaju podatke i državne službe, koje im pristupaju dostavljaju sve manje podataka. Trend se nastavlja i u 2020. godini, te se obaveza dostavljanja evidencija koja proističe iz [Zakona o elektronskim komunikacijama](#) svodi na puku formalnost, umesto da bude mehanizam kontrole. I dalje ne postoje informacije o direktnom pristupu bazama zadržanih podataka, koji ostvaruju policija i službe bezbednosti. Telenor, kao jedini operator koji je beležio direktne pristupe, prestao je da ih dostavlja Povereniku još 2018. godine.

ŠTA SE MOŽE SAZNATI IZ ZADRŽANIH PODATAKA

Prilikom svake elektronske komunikacije (govorni pozivi, razmene SMS poruka i internet protok podataka) koju obavlja svako od nas, automatski se generiše velika količina metapodataka. Te podatke skladište provajderi usluga, dok državne službe i državni organi mogu da ih iskoriste za sprovođenje nadzora i radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije.

Samo na osnovu metapodataka, iz jednog poziva možemo da saznamo ko je koga zvao, identitet obe strane u komunikaciji, koji brojevi su najčešće pozivani, vreme pozivanja, lokaciju poziva, tj. mesto gde se nalazi osoba koja poziva i koja je pozvana, vreme trajanja poziva, kao i druge podatke o SIM karticama, na kojim uređajima su korišćene i informacije o samim uređajima.

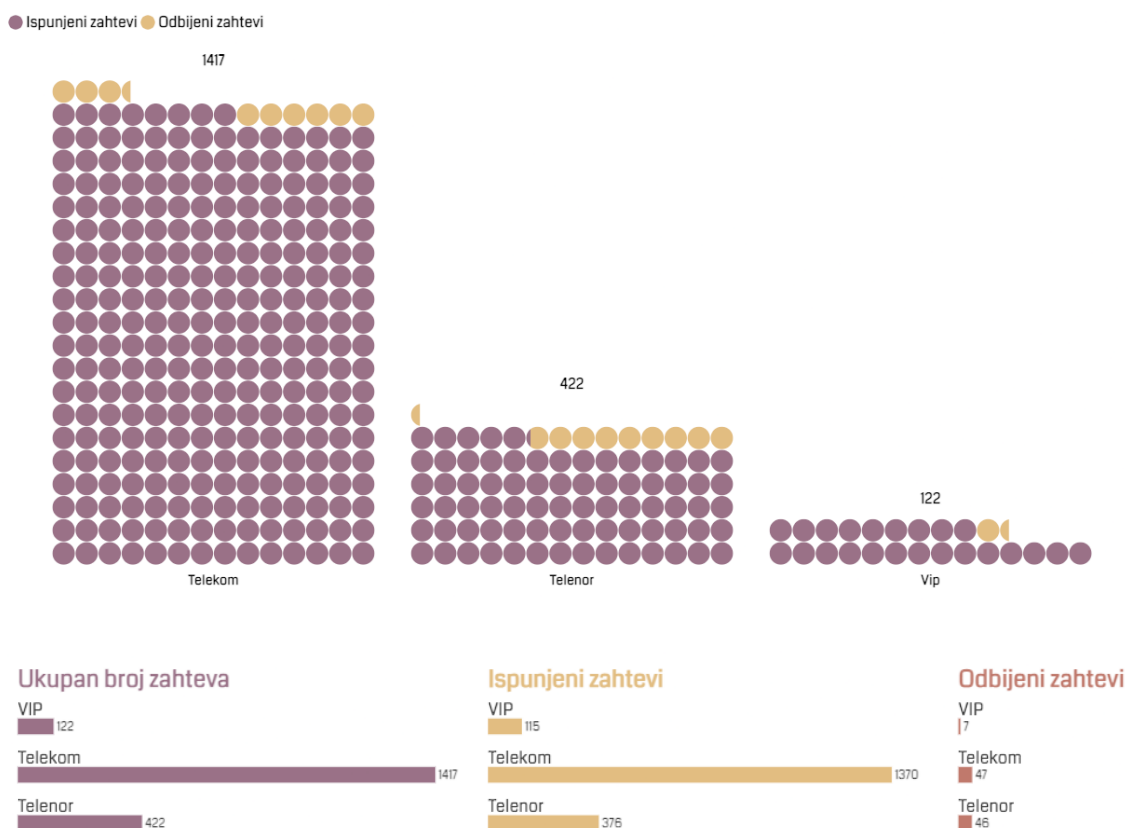
EVIDENCIJE OPERATORA ELEKTRONSKIH KOMUNIKACIJA O ZAHTEVIMA ZA PRISTUP ZADRŽANIM PODACIMA U 2020. GODINI

Operatori imaju zakonsku obavezu da evidentiraju sve pristupe zadržanim podacima i da godišnje izveštaje o tim evidencijama redovno dostavljaju Povereniku.

Analiza svih izveštaja pokazuje da se broj zahteva povećava iz godine u godinu, dok operatori i državni organi u evidencijama o pristupima zadržanim podacima, koje dostavljaju Povereniku, navode sve manje informacija.

Najveći broj zahteva, od tri najveća operatora mobilne telefonije, upućen je kompaniji Telekom Srbija koja je poslala najoskudniju evidenciju zahteva. Telenor i Vip, koji je ove godine promenio ime u

A1, poslali su tabelarno strukturirane podatke uz tekstualne izveštaje, s tim da izveštaj Telenora i dalje sadrži najviše informacija.

TELENOR

Telenor je prošle godine primio i obradio 422 pisana zahteva nadležnih državnih organa, od toga je zbog neodgovarajućeg pravnog osnova 46 zahteva odbijeno, a 8 delimično realizovano. Postoji 8 zahteva za koje je rok čuvanja zadržanih podataka prekoračio jednu godinu i ti zahtevi su odbijeni. Telenor pravi razliku u svom izveštaju između pretraga po pojedinačnom komunikacionom identifikatoru (MSISDN) kojih je bilo 215, i pretraga po IP adresama kojih je bilo ukupno 562.

Takođe je zanimljivo da je Telenor dostavio informaciju da se od 422 primljena zahteva, 265 njih odnosilo na podatke o prijavljivanju mobilnih terminala na bazne stanice koji ne spadaju u kategoriju

zadržanih podataka, a prema kojima je izvršeno više od 8000 pretraga signalizacionih zapisa na baznim stanicama. Kao pravni osnov naveden je čl. 286 **Zakonika o krivičnom postupku**, koji propisuje ovlašćenja policije da po nalogu sudije za prethodni postupak, a na predlog javnog tužioca, pribavi evidenciju ostvarene telefonske komunikacije, korišćenih baznih stanica ili izvrši lociranje mesta sa kojeg se obavlja komunikacija. Na ovaj način se otvara mogućnost izvlačenja velikog broja podataka o lokaciji telefona i posledično o kretanju građana, koja praktično ne podleže kontroli, jer od interne politike operatora zavisi da li će prijaviti tu vrstu zahteva.

Telenor je 2018. godine **presta da dostavlja Povereniku podatke o samostalnim pristupima državnih organa zadržanim podacima** kojih je tokom 2017. godine, kada smo poslednji put imali uvid u tu vrstu podataka, bilo 381.758. Takođe se više ne navodi ni po kom zakonskom osnovu je tražen pristup zadržanim podacima. Što se tiče podataka o tome koji organi su tražili pristup zadržanim podacima, to se i dalje navodi i najviše zahteva je uputio MUP.

TELEKOM SRBIJA

Telekom Srbija u svom izveštaju navodi da je bilo 1.417 zahteva, od kojih je ispunjeno 1.370. Kao i proteklih godina i ove godine je izveštaj dostavljen prema zakonskom minimumu, koji ne pruža širi kontekst i detalje, već samo podatke o ukupnom i ispunjenom broju primljenih zahteva, uz napomenu da se zahtevi koji su ispunjeni ne odnose na podatke starije od 12 meseci.

A1

Pored promene naziva, Vip je promenio i način dostavljanja svih potrebnih podataka Povereniku. Ranijih godina izveštaji su sadržali podatke o tome ko je podnosilac zahteva i po kom zakonskom osnovu

se traži pristup zadržanim podacima, mada je sa tom praksom prestao 2018. godine. Izveštaj za 2020. godinu sadrži samo datum podnošenja zahteva, način odgovora, da li je zahtev ispunjen ili ne i datum odgovora, vrstu podataka (npr. listing poziva, signalizacioni logovi), vreme kada su podaci zadržani i nosač informacije. Od ukupno 122 zahteva nije ispunjeno 7, dok za 5 zahteva u januaru i jedan u februaru nema informacija da li je odgovoreno. Još jedna razlika jeste i duplo manji broj zahteva u odnosu na 2018. godinu, kada ih je bilo 222.

STATISTIKE INTERNET OPERATORA

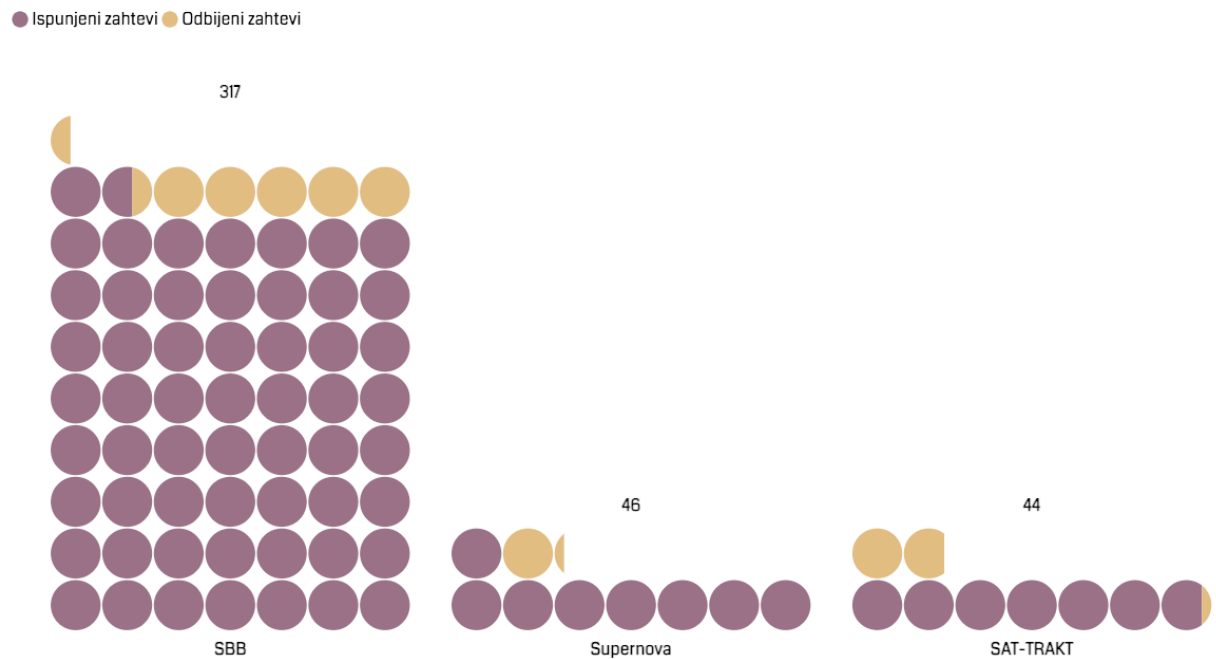
Operatori koji pružaju usluge interneta takođe su u obavezi da dostavljaju odgovarajuće izveštaje Povereniku. Tokom 2020. godine internet operatorima upućeno je ukupno 519 zahteva za pristup zadržanim podacima, što je duplo više nego 2018. godine, a ispunjeno je 436 zahteva. Primetno je da se iz godine u godinu udvostručava broj zahteva za zadržanim podacima o korišćenju IP adrese.

Najveći broj zahteva upućen je kompaniji SBB, ukupno 317, od kojih je ispunjeno 288 zahteva. U izveštaju SBB jedino je navedeno vreme od kada su zadržani podaci do dana kada je zatražen pristup tim podacima.

Drugi internet operator po broju primljenih zahteva za pristup zadržanim podacima o korišćenju IP adrese je Supernova, deo **Telekom Srbija grupacije**, koja je prošle godine primila 46 zahteva, od čega je ispunila 40, a odbila 6 zahteva. To su ujedno i jedine informacije navedene u izveštaju.

Treći internet operator po broju zahteva, SAT-TRAKT iz Bačke Topole, vodi nešto detaljnije evidencije. Ukupno je upućeno 44 zahteva, 34 zahteva su ispunjena, a 10 nije, jer je istekao rok čuvanja zatraženih podataka. Evidencije koje vodi ovaj operator sadrže podatke o

organima koji su tražili pristup zadržanim podacima. To je u sva 44 slučaja bila Uprava kriminalističke policije MUP, odnosno Služba za borbu protiv organizovanog kriminala, kao i njeno Odeljenje za suzbijanje visoko-tehnološkog kriminala.

KOJI DRŽAVNI ORGANI TRAŽE PRISTUP ZA-DRŽANIM PODACIMA

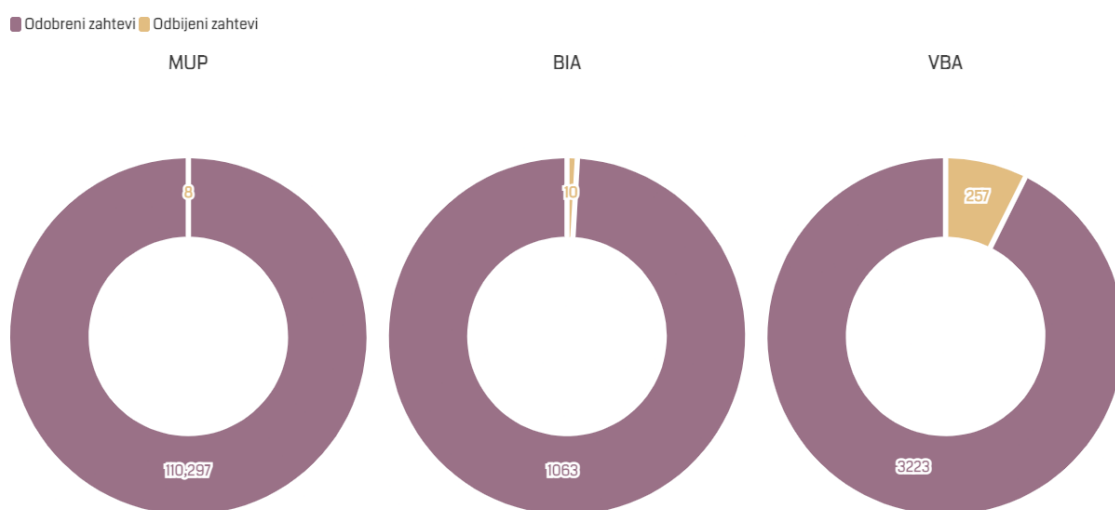
Državni organi nadležni za pristupanje zadržanim podacima, takođe imaju obavezu da Povereniku dostavljaju godišnje izveštaje. Na taj način se doprinosi transparentnosti rada policije i službi bezbednosti i stiče uvid u njihove prakse kada je reč o pristupu zadržanim podacima.

Iako pristup nadležnih organa zadržanim podacima predstavlja poverljivu aktivnost, imajući u vidu da čini sastavni deo borbe protiv kriminala i odbrane nacionalne bezbednosti, ukupni statistički podaci koji se dostavljaju Povereniku ne mogu ugroziti tekuće istrage i postupke, jer je reč o zbirnim podacima, koji ne otkrivaju informacije o pojedinačnim slučajevima. Međutim, ovog puta tabelarni pregledi

pojedinačnih zahteva od 70 stranica, koje je za 2020. godinu Vojno-bezbednosna agencija uz pisani izveštaj poslala Povereniku, ostali su pod oznakom poverljivosti. Poverenik se u tom kontekstu pozvao na test javnog interesa, odnosno izuzetke iz člana 9 [Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja](#) koji se tiču borbe protiv kriminala, vođenja pravnih postupaka, odbrane zemlje i nacionalne bezbednosti.

MUP

Prema izveštaju koji je MUP dostavio Povereniku upućeno je ukupno 110.305 zahteva, a broj ispunjenih zahteva je 110.297, što je malo manje u odnosu na 2018. godinu. S obzirom da je samo Telenor u svom izveštaju detaljno navodio koji državni organ je zahtevao pristup zadržanim podacima, ne može se proveriti da li broj koji navodi MUP odgovara brojevima koje su naveli operatori.

BIA

Bezbednosno-informativna agencija u izveštaju Povereniku razlikuje pravni osnov za pristup podacima. Naime, BIA je ovlašćena da uz sudsku odluku pristupa zadržanim podacima u skladu sa [Zakonom o Bezbednosno-informativnoj agenciji](#) za potrebe zaštite nacionalne bezbednosti, i u skladu sa [Zakonikom o krivičnom postupku](#) za potrebe sprečavanja i otkrivanja krivičnih dela. Po prvom osnovu

bilo je 10 zahteva, od čega je sud odobrio 3, a odbio 7. Po drugom zakonskom osnovu, BIA je uputila 1063 zahteva, od kojih je odobreno 1060, a odbijeno 3 zahteva.

VBA

U svom izveštaju jedino VBA navodi da je preko pristupnih aplikacija podnosila zahteve za pristup zadržanim podacima i to kod sva tri mobilna operatora u Srbiji - Vip, Telekom i Telenor. Taj podatak ukazuje da se organi i dalje oslanjaju na direktan pristup podacima, imajući u vidu da su i **raniji izveštaji VBA sadržali informacije o postojanju posebnih aplikacija operatora**. Prošle godine je VBA ukupno uputila 3.480 zahteva i svi su prihvaćeni. Za 3.223 zahteva operatori su dostavili zadržane podatke, dok za 257 nisu, jer nije bilo zadržanih podataka.

FORMALNOST UMETO KONTROLE

Pored značajnog pada transparentnosti izveštavanja operatora i nadležnih organa kada je reč o njihovim praksama pristupa zadržanim podacima, što se najviše ogleda u propuštanju da se dostave informacije o samostalnom pristupu podacima, problem takođe predstavljaju i vidljive razlike u izveštajima.

Kako član 130a **Zakona o elektronskim komunikacijama** nije dovoljno precizno uredio sadržinu evidencije koja se dostavlja Povereniku, prostor za proizvoljno tumačenje te pravne obaveze je prilično širok i deluje da zavisi od dobre volje ili, u najboljem slučaju, od procedura uspostavljenih na korporativnom nivou, kao recimo u slučaju Telenora. Praksa bi se možda promenila ukoliko bi se izmenama zakona ili odgovarajućim podzakonskim aktom (npr. pravilnikom) propisao obavezujući obrazac za dostavljanje evidencije o zadržanim podacima, čiji bi elementi morali da sadrže uniformne informacije.

Trenutne prakse operatora i nadležnih organa više predstavljaju formalno ispunjenje obaveze, nego suštinsku intenciju zakona da propiše mehanizam transparentnosti zadržavanja podataka o elektronskim komunikacijama i pristupanja tim podacima.

Nedostatak faktičke kontrole nad pristupom zadržanim meta-podacima dovodi nas do pitanja opasnosti narastajuće državne infrastrukture nadzora, pre svega **biometrijskog video-nadzora**, koji sve više zauzima naše javne prostore, iako za njega **ne postoji adekvatan pravni osnov**. Ogromna količina podataka o komunikacijama u kombinaciji sa biometrijskim podacima predstavlja veliki izazov po privatnost građana, naročito u uslovima skoro potpunog odsustva kontrolnih mehanizama.